

Barne- og familiedepartementet
Postboks 8036 Dep
0030 Oslo

Deres ref.:

Vår ref.:
601-02/ 40-003

Dato:
17.10.02

Uttalelse om Ot.prp. nr. 93 (2001-2002) Om lov om endringer i lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (fastsettelse og endring av farskap)

Barne- og familiedepartementet sendte den 11.02.2002 på høring et "Forslag til endringer i regelverket for fastsettelse og endring av farskap" med svarfrist 10.04.2002. Beklageligvis var ikke Bioteknologinemnda klar over dette, og helsedepartementet videresendte ikke dokumentet på grunn av en inkurie. Bioteknologinemnda fikk følgelig ikke uttalt seg om høringsbrevet.

Den 14. juni ble Ot.prp. nr. 93 (2001-2002) lagt frem; odelstingsproposisjonen tok opp forslagene fra høringsbrevet. Odelstingsproposisjonen inneholder tre forslag til endringer i barneloven (lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre), hvorav to (endring i §6 og ny §28a) gjelder endring av farskap. Disse forslagene er knyttet opp til muligheten for sikker fastsettelse av biologisk farskap ved hjelp av DNA-tester. Det er disse forslagene Bioteknologinemnda ønsker å kommentere.

1. Sammendrag

En samlet bioteknologinemnd mener at det er hensynet til barnets beste som må tillegges størst vekt når man vurderer reglene for endring av farskap. Bioteknologinemnda er imidlertid delt med henblikk på hva som er til det beste for barnet.

Enkelte av Bioteknologinemndas medlemmer ser behovet for en viss utvidelse av muligheten til å reise farskapssak, men mener samtidig at hensynet til trygge og rolige familieforhold tilsier at noen av begrensningene på muligheten til å reise sak som nå er fjernet, bør beholdes.

Andre av Bioteknologinemndas medlemmer mener at det er til barnets beste å kjenne sin biologiske far, og at mulighetene for at barnet skal kunne kjenne sin biologiske far derfor må utvides. Dette gjelder også de indirekte mulighetene barnet har for å kjenne sin biologiske far ved at tredjepart som hevder de er far kan reise farskapssak. Videre mener disse medlemmene at også voksnes rettigheter til å få avklart farskapsspørsmål må tas i betraktning. Disse

medlemmene støtter derfor forslagene til lovendringer som er lagt frem i Ot. prp. nr. 93 (2001-2002).

Bioteknologinemnda etterlyser videre enkelte presiseringer i lovforslaget og begrunnelsen for det:

- Det er uklart hvilke parter som med den nye §28a vil få anledning til å få en farskapssak gjenopptatt, såfremt en DNA-test ikke lå til grunn for den opprinnelige dommen: Gjelder lovendringen kun menn idømt farskap og barn, eller også andre parter?
- Det er uklart om den nye §6 vil åpne for at også sæddonor og biologisk far til barn som er adoptert, vil kunne reise farskapssak og bli tildelt farskapet på grunnlag av en DNA-test.
- Bioteknologinemnda savner referanser til forskning på viktigheten for barnets livskvalitet av at et barn kjenner sin biologiske far.
- Bioteknologinemnda savner en helsefaglig vurdering av hvor viktig kjennskap til sin biologiske far er, og kan antas å bli, i et medisinsk perspektiv.

2. Bakgrunn

I de siste 14 årene har bruk av DNA-analyser gjort det mulig å fastsette biologisk farskap med langt større sikkerhet enn tidligere. Der farskap, i de tilfeller der det ikke fulgte av *pater est-regelen* (det vil si at den mannen moren er gift med, regnes som far) eller av erkjennelse, tidligere ble fastsatt på bakgrunn av en rekke usikre indisier (vitneforklaringer, ”prov om seksuelle tilhøve”, blodprøver og andre arvemerk¹), er DNA-prøver i de aller fleste tilfeller tilstrekkelig for å fjerne all tvil om biologisk farskap. I 1997 ble barneloven endret² for å ta hensyn til utviklingen av DNA-tester, blant annet ved at tredjepart som mener han er far til barnet fikk anledning til å reise sak om farskapet innen barnet fyller tre år.

I tillegg til utviklingen av DNA-analyser, har det generelt blitt mer oppmerksomhet rundt genetisk slektskap de siste årene, blant annet på grunn av økt fokus på arvelige sykdommer – og på arvelige trekk mer generelt. Ett av argumentene departementet anfører for at barnet skal ha kjennskap til sin biologiske far er sågar at dette har ”etter hvert også en større medisinsk betydning”³.

Et beslektet problemområde som har ført til større oppmerksomhet rundt genetisk slektskap er debatten om hvorvidt sæddonor skal være anonym ved kunstig befruktning.

3. Bioteknologinemndas tidligere uttalelser og publikasjoner

Mange av argumentene som føres for retten til å kjenne sin genetiske far ved sæddonasjon, gjør seg også gjeldende i spørsmålet om fastsetting av farskap. Bioteknologinemnda har to ganger uttalt seg om anonymitet ved kunstig befruktning.⁴ Spørsmålet om genetisk vs. sosialt

¹ Jf. Barneloven kapittel 4.

² Se *Ot.prp. nr. 56 (1996-97) Om lov om endringer i lov 8.april 1981 nr.7 om barn og foreldre (barnelova)*

³ *Ot.prp. nr. 93 (2001-2002)*, pkt. 4.1.

⁴ Spørsmål knyttet til slektskapsforståelse og sosialt vs. genetisk slektskap i sammenheng med kunstig befruktning blir også behandlet i Bioteknologinemndas rapport fra 1999 ”Åpen høring om barnløshet – Har vi

slektskap var også sentralt i Bioteknologinemndas uttalelse angående Justisdepartementets prøveprosjekt med tilbud om DNA-tester til somaliere som søker om familiegjeningforening. De relevante uttalelsene fra Bioteknologinemnda følger som vedlegg.

I 2001 ga Bioteknologinemnda ut et eget temahefte om *Rettsmedisinsk bruk av DNA-analyser*, der farskapssaker ble spesielt behandlet i kapittel 3 og kapittel 7. (Dette heftet er vedlagt.) Videre arrangerte Bioteknologinemnda et åpent møte om samme tema i september 2001, der ett foredrag spesielt tok for seg farskapssaker (rapport fra møtet vil snart foreligge). For mer bakgrunnsstoff viser Bioteknologinemnda til disse publikasjonene.

4. Lovforslagene

De to lovforslagene Bioteknologinemnda ønsker å kommentere gjelder begge endring av farskap. Endret §6 gjelder endring av farskap som er fastsatt etter *pater est*-regelen eller ved erkjennelse, mens ny §28a gjelder gjenopptagelse av en farskapssak der det foreligger en rettskraftig avgjørelse.

4.1. §6: Endring av farskap

Dagens barnelov gir følgende muligheter til å reise sak om farskapet, der dette er fastsatt ved erkjennelse eller *pater est*-regelen:

- Barnet kan reise sak til enhver tid uten begrensninger.
- Juridisk far kan reise sak innen ett år etter at han blir kjent med opplysninger som tyder på at han ikke er biologisk far, og på betingelse av at han kan legge frem slike opplysninger.
- Moren kan reise sak innen ett år etter at hun blir kjent med opplysninger som tyder på at juridisk far ikke er biologisk far, og på betingelse av at hun kan legge frem slike opplysninger.
- Tredjemann som hevder han er far kan reise sak innen ett år etter at han blir kjent med opplysninger som tyder på at han er biologisk far, og på betingelse av at han kan legge frem slike opplysninger. Han kan bare reise sak før barnet er fylt tre år (retten kan gi unntak fra denne fristen).

Det er dermed, for alle andre enn barnet, begrensninger på retten til å reise farskapssak:

1. Det er krav om at man legger fram opplysninger som sannsynliggjør ens påstand om farskap.
2. "Passivitet straffer": Man kan ikke gå til sak mer enn ett år etter at man ble kjent med opplysningene om farskap.
3. Tredjemann kan ikke gå til sak etter at barnet er fylt tre år.

I departementets lovforslag faller alle disse tre begrensningene bort. Dette innebærer blant annet at enhver mann til enhver tid kan reise sak om farskapet til ethvert barn. Det innebærer videre at så lenge det ikke er påvist med DNA-analyse at juridisk far er biologisk far, kan ingen far og intet barn være trygg på at juridisk far alltid vil forbli juridisk far.

De to tidsbegrensningene som er i gjeldende barnelov, samt kravet om å legge frem sannsynliggjørende opplysninger, gjenspeilte en avveing av på den ene side barnets behov for at dets juridiske far skal være den biologiske faren, samt den biologiske farens behov for å bli juridisk far, og på den annen side behovet for ro for barnet og familien, ved at man ikke forstyrrer etablerte familieforhold. Når det nå legges frem et forslag om at disse begrensningene bortfaller, tyder det på at departementet legger avgjørende vekt på at den biologiske far også skal være den juridiske far.

4.2. §28a: Gjenopptakelse av farskapssak

Det gjelder adskillig strengere regler for reisning av farskapssak der farskapet er fastsatt ved rettskraftig dom (i motsetning til ved erkjennelse, eller ved *pater est*-regelen). Vilåarene for gjenopptagelse av en rettskraftig dom omhandles i tvistemålsloven kapittel 27. Med dagens lovverk er ikke den nye muligheten for å få sikker kunnskap om biologisk farskap ved en DNA-test tilstrekkelig for å få gjenopptatt en sak. Det er imidlertid mulig å foreta DNA-tester på privat initiativ, og i en dom avsagt i Ytre Follo Herredsrett i 2001 ble resultatet av en slik privat test regnet som tilstrekkelig for å få gjenopptatt farskapssaken.

Hensikten med forslaget til ny §28a er å gjøre unntak fra tvistemålslovens strenge krav om gjenopptagelse i de tilfeller der DNA-test ikke forelå før dommen. Dette gjelder først og fremst farskapssaker avgjort før 1992, da man begynte å ta i bruk DNA-tester i de fleste farskapssaker som kom for retten. Det nye lovforslaget innebærer at det er tilstrekkelig å vise til at DNA-analyse ikke var tilgjengelig da farskapssaken ble avgjort for å få saken gjenopptatt.

Departementet skriver at det er ”i første rekke de fedre og barn som har fått farskapet fastsatt før [1992] som kan ha behov for å få gjenopptatt sin sak”; det ser ut til å følge at hensikten med lovendringen er at juridiske fedre samt deres barn skal få en økt mulighet til å gjenoppta farskapssaker. Imidlertid kommer det ikke klart frem av lovens ordlyd akkurat hvilke parter som skal ha anledning til å få saken gjenopptatt. I tvistemålslovens §407 står det at ”Gjenopptagelse etter denne paragraf kan bare kråves av den part, som gjenopptagelsesgrunden har været til skade for.” Det virker rimelig at dette også vil gjelde for gjenopptakelse av farskapssaker⁵, men en slik formulering gjør det heller ikke klart hvilke parter som har rett til å få saken gjenopptatt; både mor, barnet, juridisk far og en mann som hevder han er biologisk far kan sies å være skadelidende av en farskapsdom. Bioteknologinemnda anbefaler at dette punktet blir klargjort i lovteksten som vedtas.

5. Mulige konsekvenser av lovendringen

5.1. §6 om endring av farskap.

Det er flere hensyn som må veies opp mot hverandre når man vurderer hvilke begrensninger som skal settes for muligheten til å gå til sak for å få endret farskap. Hensynet til barnets beste veier svært tungt, men er ikke det eneste relevante hensynet. Hensynet til juridisk far, til biologisk far, til mor, og til andre familiemedlemmer (for eksempel barnets søsken) må også tas i betraktning.

⁵ Selv om dette ikke følger direkte av den foreslåtte §28a, da denne nettopp legger tvistemålslovens paragrafer 405-408 til side.

- **Barnet** er den eneste part som ikke får videre muligheter til å reise farskapssak med det nye forslaget, da dagens lovverk allerede gir det full mulighet for det, uten begrensninger. Derimot vil barnet indirekte få større mulighet til å kjenne sin biologiske far, ved at det blir lettere for andre å gå til farskapssak og dermed få klarhet i hvem den biologiske faren er. På den annen side vil nettopp denne muligheten også kunne føre til større utrygghet og uro for barnet ved at det blir stilt spørsmål ved farskapet.
- **Juridisk far** som mistenker at han ikke er biologisk far, og som i det tilfellet ikke ønsker å være juridisk far til barnet, får en økt mulighet til å få avklart saken. Man må imidlertid skille mellom tilfellene som omfattes av §6, der faren enten frivillig har erkjent farskapet eller er gift med barnets mor, og de tilfellene der juridisk far er idømt farskap mot sin vilje, og som faller under §28a. Fedre som er blitt far ved erkjennelse eller ved *pater est*-regelen vil som regel ha et sosialt bånd til barnet og vil sannsynligvis mindre ofte ønske å endre farskapet enn fedre som er blitt idømt farskap.
- **Mor til barnet** får større mulighet til å få klarhet i hvem biologisk far er *mot juridisk fars vilje*. (Allerede med dagens lovverk er det, slik departementet tolker loven, nemlig mulig å få fastsatt biologisk farskap ved DNA-analyse hvis begge de juridiske foreldrene ønsker det.⁶)
- **En tredje part som mistenker at han er biologisk far** får en økt mulighet til å få avklart farskapet og, hvis han er biologisk far, til å bli juridisk far. Det er denne parten som får flest nye muligheter i lovforslaget, da han vil kunne reise farskapssak til enhver tid, mens denne muligheten i dagens lovverk er begrenset til før barnet er fylt tre år. Det er utvilsomt et gode for en person som mistenker at han er far til et barn og som ønsker å bli anerkjent som barnets far, å få denne muligheten.

For den som får mulighet til å reise farskapssak, må denne økte valgmuligheten regnes som et gode, selv om konsekvensene av farskapssaken eventuelt kan bli uheldige. Den foreslåtte lovendringen er imidlertid ikke nødvendig for å gi juridisk mor og far mulighet til å få klarhet i farskapet, da de allerede har en begrenset mulighet til dette. Derimot vil den, i de tilfeller der en part vet eller har sterk mistanke om at en annen er far, gi denne parten et pressmiddel. Ved en skilsmisse for eksempel, kan både juridisk far true med å si fra seg farskapet og mor kan true med å frata juridisk far hans farskap. Når det gjelder tredje part, gjør dagens lovverk det umulig for ham å få klarhet i farskapet hvis han først mottar de relevante opplysninger etter at barnet er fylt tre år; lovendringen er derfor nødvendig for at tredje part skal ha samme valgmuligheter som mor og juridisk far.

For alle parter gjelder det at lovendringen kan føre til økt utrygghet. I tilfeller der familier er klar over, eller mistenker, at juridisk far ikke er biologisk far, vil ingen av familiemedlemmene kunne føle seg trygge på at juridisk far vil fortsette å være juridisk far. Og i familier der ingen er klar over at juridisk far ikke er biologisk far, vil en tredje part som vet, eller mistenker, at han er biologisk far, kunne skape stor uro. Som departementet påpeker (pkt. 4.2.3), vil det imidlertid ofte uansett bli stor tvil og uro i slike tilfeller, selv om det ikke er adgang til å reise farskapssak.

---

⁶ Jf. *Ot.prp. nr. 93 (2001-2002)*, pkt. 4.5.

Det er også en mulighet for at noen vil ønske å gå til farskapssak utelukkende med den hensikt å sjikanere en familie. Lovendringen vil gi økte muligheter for dette, ettersom hvilken som helst mann kan reise farskapssak uten å måtte sannsynliggjøre at han er faren. Barne- og familiedepartementet behandler ikke muligheten for slik sjikane i *Ot.prp. nr. 93 (2001-2002)*, men omtalte den ved forrige lovendring, i *Ot.prp. nr. 56 (1996-1997)*, der det skrives at "[d]et vil etter departementets oppfatning sannsynligvis sjelden utgjøre noe reelt problem at menn i sjikanehensikt går til sak for å kreve retten til å være far. Ved siden av de rent prosessuelle omkostningene et saksanlegg innebærer, vil jo farskapet også innebære forpliktelser for den som eventuelt blir far."⁷ Bioteknologinemnda ønsker imidlertid å påpeke at i de tilfellene der noen reiser farskapssak i ren sjikanehensikt, er det lite sannsynlig at denne personen faktisk er biologisk far, og han vil derfor neppe frykte å bli idømt farskap.

5.1.2. Hva er til barnets beste?

Den viktigste faktoren for å bedømme lovendringen er hvorvidt man mener det stort sett er til barnets beste å kjenne sin biologiske far, selv om dette kan medføre at etablerte familieforhold blir brutt opp. Det finnes sannsynligvis ikke ett riktig svar, som passer i alle situasjoner og for alle barn, på om dette er til barnets beste. I noen tilfeller vil det nok være best for barnet å beholde rolige familieforhold, selv om dette betyr at det aldri får kjenne sin biologiske far. I andre tilfeller kan det være best å ha sin biologiske far som juridisk far. Når man ser på barnets beste, må man derfor se på hva man tror oftest vil være tilfellet.

Departementet erkjenner i odelstingsproposisjonen at "en farskapssak ofte vil kunne medføre uro og omveltninger i en barns liv" (pkt. 4.2.3). Når det likevel vil åpne for flere slike saker, er det av to grunner: 1. Viktigheten for barnet av å kjenne sin biologiske far. 2. I situasjoner der det er aktuelt å gå til farskapssak er det ofte allerede en situasjon med uro for barnet. Det er den første grunnen, viktigheten for barnet av å kjenne sin biologiske far, som er den overordnede begrunnelsen bak det nye lovforslaget.

Det er i utgangspunktet ønskelig for barnet å kjenne sitt biologiske opphav. Spørsmålet blir i hvilken grad den sosiale familien skal ofres for at barnet skal kjenne sitt biologiske opphav. Her er det en spenning mellom de som mener at far først og fremst er "det mennesket som står opp om natten for å se til sitt barn"⁸, og at barnet vil bli sterkt skadelidende av å miste sin sosiale far, og de som mener at det genetiske båndet er så viktig at det er mangelen på kontakt med den biologiske far som gjør barnet sterkt skadelidende. Odelstingsproposisjonen ser ut til å gå ut fra det siste standpunktet nærmest som et ubegrunnet dogme. Det hadde vært ønskelig om denne påstanden ble underbygd av referanser til forskning på barns livskvalitet.

Et ytterligere argument for at barnet har behov for kjennskap til sin biologiske far, er at dette kan bli viktig av medisinske årsaker. Hvis faren viser seg å ha en alvorlig arvelig sykdom, kan man ønske å informere barnet om dette – såkalt oppsøkende genetisk virksomhet; likeledes kan det i tilfeller der man mistenker at barnet har en genetisk sykdom, være relevant å ha informasjon om farens sykdomshistorie. Kjennskap til faren kan også være nyttig hvis barnet har behov for eksempel benmargs-, eller nyretransplantasjon. Bioteknologinemnda savner imidlertid en helsefaglig vurdering av hvor viktig kjennskap til sin biologiske far er, og kan antas å bli, i et medisinsk perspektiv. Når det gjelder oppsøkende genetisk virksomhet,

⁷ *Ot.prp. nr. 56 (1996-1997)*, pkt. 4.4.1.4.

⁸ Uttrykket er lånt fra Sidsel Roalkvams foredrag "Endrer kunstig befruktning vår forståelse av slekt og familie?" i Bioteknologinemndas rapport *Har vi alle rett til å få barn?* s. 11.

minner Bioteknologinemnda om at den ved flere anledninger har stilt seg kritisk til utstrakt bruk av dette virkemidlet⁹.

Videre er det uklart hvor lenge barnets beste skal være avgjørende. Så lenge barnet ikke er myndig, er det rimelig å tillegge barnets beste svært stor vekt. Når barnet er myndig og har mindre behov for omsorg og beskyttelse, vil kanskje hensyn til andre voksne telle tilnærmet like mye. Det er sant at også en voksen kan ha behov for å kjenne sitt biologiske opphav, noe også dagens lovverk muliggjør. Men det er ikke sikkert at dette behovet skal rettferdiggjøre en økt mulighet for alle parter til å reise farskapssak, med de mulige negative konsekvenser en slik sak kan ha.

5.2. §28a om gjenopptagelse av farskapssak avgjort ved dom

Den foreslåtte paragraf 28a vil gjøre det mulig å få gjenopptatt og avgjort med sikkerhet farskapssaker der det tidligere er avsagt dom, men på mer usikkert grunnlag enn det DNA-analyser gir. Den vil sannsynligvis utelukkende gjøre seg gjeldende i tilfeller der det allerede er åpen strid om farskapet – gitt at det allerede har vært en rettssak om det – og der juridisk far neppe vil ha noe sosialt forhold til barnet, siden han benekter å være biologisk far, og ønsker å slippe det juridiske farskapet. Muligheten til å gjenoppta farskapssaken vil dermed som regel ikke skape mye større uro i familieforholdene. Imidlertid kan den føre til at barnet i flere tilfeller blir uten juridisk far, særlig ettersom dette stort sett dreier seg om farskap fastsatt før 1992, og det ikke alltid vil være lett å finne ut så lang tid i etterkant hvem den egentlige faren er. Dette kan klart få både psykologiske og økonomiske negative konsekvenser både for barnet og moren.

Samtidig må man ta i betraktning hvor urettferdig det er for en mann å uforskyldt bli idømt farskap til et barn han ikke er biologisk far til. Det er en klar forskjell mellom slike saker, og saker der en mann enten har erkjent farskapet eller er gift med mor. Selv om man mener det ikke skal være lett å reise farskapssak der farskapet ble fastsatt uten rettssak, kan man mene at man skal kunne gjenoppta saken når farskapet ble fastsatt ved en rettssak der man ikke hadde dagens muligheter for sikker fastsetting av det biologiske farskapet. En annen mulig positiv konsekvens av lovendringen er at juridiske fedre som lenge har nektet enhver befatning med barnet, kan bli mer forsonlige dersom det blir bevist med sikkerhet at de er biologisk far. Sånn sett har forslaget til ny §28a flere positive sider.

5. 3. Alternative mulige lovendringer

Med den hensikt å gjøre det lettere for barnet å bli gjenforent med sin biologiske far, har departementet fjernet de fleste hindre for å reise farskapssak. Man kunne ha tenkt seg alternative lovendringer, basert på en annen avveining av hensynet til viktigheten av å kjenne sin biologiske far, og hensynet til viktigheten av stabile familieforhold. For eksempel kunne kravet om sannsynliggjøring av at biologisk far er en annen, blitt opprettholdt. Eventuelt kunne man ha opprettholdt fristen på ett år innen man ble klar over at biologisk far sannsynligvis var en annen.

---

⁹ Jf. *Samlet evaluering av lov 5. august 1994 nr. 56 om medisinsk bruk av bioteknologi (19.03.2001)* og *Høringssvar: Utkast til forskrift om oppsøkende genetisk virksomhet (29.04.2002)*

Det er også verdt å merke seg at det er forskjell på å ha kjennskap til sin biologiske far, og at farskapet blir endret slik at biologisk far også blir juridisk far. Når man hevder at det er viktig å få kjennskap til hvem ens far er, innebærer ikke det nødvendigvis at denne kunnskapen skal få juridiske konsekvenser. Mange psykologiske og medisinske behov kan bli ivaretatt bare ved at barnet kjenner identiteten til sin biologiske far, og eventuelt har mulighet til å oppsøke ham. At biologisk far også bør være juridisk far er en ytterligere påstand som ikke følger automatisk av påstanden om at barnet bør kjenne sin biologiske far. Ifølge barneloven vil imidlertid biologisk far automatisk bli tilkjent det juridiske farskapet i en farskapssak¹⁰. Man kunne tenke seg et lovforslag som gjorde det enklere å få klarhet i hvem biologisk far er, uten at dette endret det juridiske farskapet. Slik ville hensynet til viktigheten av å kjenne sin biologiske far bli ivaretatt, slik det for eksempel er i adopsjonsloven¹¹, og ser ut til å bli hvis sædgivers anonymitet oppheves i bioteknologiloven, slik Regjeringen foreslår i *St.meld. nr. 14 (2001-2002)* (pkt. 3.6.4.).

Lovendringen kan også føre til en situasjon der den biologiske faren til et adoptert barn, eller sæddonor til et barn født ved kunstig befruktning, kan gå til farskapssak hvis han får kjennskap til barnets identitet. (Og såfremt barnet kjenner den genetiske farens identitet – noe det vil ha krav på etter fylte 18 år – er det ikke usannsynlig at faren også vil få kjennskap til barnets identitet.) Så lenge enhver mann kan reise farskapssak, og så lenge DNA-analyse er avgjørende for dommens utfall, slik det følger av barnelovens §9, vil da den genetiske faren få innvilget farskap. Dette strider mot hensikten bak adopsjonsloven og bioteknologilovens kapittel om kunstig befruktning. Adopsjonslovens §13 fastslår riktignok at rettsforholdet til den opprinnelige slekten faller bort, om ikke annet følger av særskilt lov, men det er uklart hvilken betydning dette får for muligheten til å reise farskapssak. Bioteknologinemnda anbefaler at Barne- og familiedepartementet tar for seg dette problemet.

6. Bioteknologinemndas syn

En samlet bioteknologinemnd mener at det er hensynet til barnets beste som må tillegges størst vekt når man vurderer reglene for endring av farskap. Bioteknologinemnda er imidlertid delt med henblikk på hvilke konsekvenser som følger av hensynet til barnets beste.

Christina Abildgaard, Liv Arum, Jan Fridthjof Bernt, Werner Christie, Aina Edelmann, Grethe Evensen, Kjetil Hindar, Knut Hjelt, Torben Hviid Nielsen, Karl Georg Høyer, Olavi Junttila, Egil Olsen, Jan Helge Solbakk og Odd Vangen ser behovet for en viss utvidelse av muligheten til å reise farskapssak, men mener samtidig at hensynet til trygge og rolige familieforhold tilsier at noen av begrensningene på muligheten til å reise sak som nå er fjernet, bør beholdes.

Ett av disse medlemmene, Jan Fridthjof Bernt, har lagt frem et forslag til lovtekst som delvis er i tråd med disse medlemmers syn, men som innfører en ny begrensning på juridisk fars rett til å reise farskapssak (Se vedlegg 2).

Wenche Frølich, Rita Kolvik, Hilde Kruse, Torleiv Ole Rognum og Lars Ødegård mener at det er til barnets beste å kjenne sin biologiske far, og at mulighetene for at barnet skal kunne kjenne sin biologiske far derfor må utvides. Dette gjelder også de indirekte mulighetene

¹⁰ I §9 står det: "Dersom ein mann blir utpeiakt som far etter DNA-analyse, skal dom seiast for at han er faren."

¹¹ Adopsjonsloven § 12.

barnet har for å kjenne sin biologiske far ved at tredjepart som hevder de er far kan reise farskapssak. Videre mener disse medlemmene at også voksnes rettigheter til å få avklart farskapsspørsmål må tas i betraktning. Disse medlemmene støtter derfor forslagene til lovendringer som er lagt frem i Ot. prp. nr. 93 (2001-2002).

Bjørn Erikson, Inger Nordal, Henrik Syse, Lisbeth Tranebjærg og Marte Rostvåg Ulltveit-Moe var ikke tilstede ved behandlingen av saken.

Med hilsen

Werner Christie
Leder

Sissel Rogne
Direktør

Saksbehandler: Jakob Elster

Kopi til: Helsedepartementet

Vedlegg:

- Vedlegg 1. Bioteknologinemndas uttalelser om anonymitet ved sæddonasjon og om DNA-tester ved søknad om familiegjenforening.
- Vedlegg 2. Forslag til lovtekst fra nemndas medlem Jan Fridthjof Bernt.
- Vedlegg 3. Bioteknologinemndas temahefte *Rettsmedisinsk bruk av DNA-analyser*.

Vedlegg 1: Bioteknologinemndas uttalelser om anonymitet ved sæddonasjon og om DNA-tester ved søknad om familiegenesforening

Anonymitet ved sæddonasjon

Vi gjengir her de deler av Bioteknologinemndas uttalelse om anonymitet ved sæddonasjon som også er relevante for den aktuelle diskusjonen. I 1999 skrev den forrige Bioteknologinemnda (1998-2000)¹²:

7. Anonymitet eller åpenhet i forbindelse med bruk av donorsæd

Et flertall (11) i Bioteknologinemnda mener at barn unnfanget ved kunstig befruktning må gis samme rett som adoptivbarn til å kjenne sitt biologiske opphav (adoptivbarn kan få denne informasjon hos Fylkesmannen ved fylte 18 år).

Flertallet finner ikke at de potensielle foreldres ønske på dette punkt veier tyngre enn barnas rett til å kunne få kjennskap til sitt biologiske opphav.

Spørsmål om kunnskap om farsskap kan også få medisinsk betydning. Dersom det i ettertid oppdages alvorlig arvelig sykdom hos sædgiver kan det være av vital betydning å kunne identifisere barn unnfanget ved bruk av hans sæd.

Et mindretall (5) i Bioteknologinemnda er ikke enig i forslaget om å oppheve sædgivers rett til anonymitet.

Mindretallet mener det er feil å fastholde at barn født ved sæddonasjon skal ha rett til å kjenne sitt biologiske opphav når de vokser opp med en annen mann som sin far. Det kan bli et sjokk for et barn plutselig å få vite at far ikke er far. For noen vil dette kunne føre til at man mister den trygghet man har følt ved å høre til en familie. Mange par vil velge å holde informasjon om sæddonasjon som en intern opplysning i familien.

Bioteknologinemnda er imidlertid enig i at en sædgiver ikke kan gis opplysninger om parets eller barnets identitet. [...]

I 2001 skrev den nåværende Bioteknologinemnda:

3.2 Anonymitet ved sæd- (og egg-)donasjon

I spørsmålet om anonymitet ved sæddonasjon er det flere ulike hensyn som må veies opp mot hverandre. På den ene side kan det hevdes at barnet har en rett til å kjenne sitt biologiske opphav, da dette kan være viktig både av psykologiske og av medisinske årsaker. På den annen side kan man også fremheve barnets rett til ikke å vite. Det kan være opprivende å få vite at ens far ikke er ens biologiske far. [...]

A. Flertallet (9) i Bioteknologinemnda, bestående av Christina Abildgaard, Jan Fridthjof Bernt, Werner Christie, Bjørn Erikson, Grethe Evensen, Wenche Frølich, Olavi Junntila, Rita Kolvik og Lisbeth Tranebjærg, ønsker å opprettholde anonymiteten for sædgiver.

B. Mindretallet (8) i Bioteknologinemnda, bestående av Liv Arum, Aina Edelmann, Kjetil Hindar, Torben Hviid Nielsen, Inger Nordal, Egil Olsen, Odd Vangen og Lars Ødegård, ønsker å oppheve sædgivers anonymitet, og anbefaler dermed en endring i § 2-7.

DNA-tester ved søknad om familiegenesforening

I 1999 startet Justisdepartementet et prøveprosjekt der somaliere som søker oppholdstillatelse i Norge for å gjenføres med familiemedlemmer fikk tilbud om DNA-analyse for å få fastslått slektskapsforholdet. I et brev til Justisdepartementet av 28.10.99 angående dette prøveprosjektet, skrev nemnda følgende:

Bioteknologinemnda vil peke på at DNA-testing i slike saker reiser flere alvorlige spørsmål. Og slik bruk av DNA-testing innebærer et brudd i forhold til dagens regler for testing uten av disse forhold synes tilstrekkelig gjennomrøftet. Nemnda har nedsatt en arbeidsgruppe for å se på disse forhold.

Vi vil be om at Justisdepartementet stopper arbeidet med det planlagte prøveprosjektet inntil alle sider ved en slik bruk av DNA-testing er tilfredsstillende belyst og vurdert. Først når dette er gjort bør man eventuelt ta opp igjen arbeidet med et slikt prøveprosjekt.

¹² Evaluering av lov om medisinsk bruk av bioteknologi, 31.05.99

Vi vil peke på noen av de forhold som vi mener må få en tilstrekkelig utredning og gjennomdrøfting før man eventuelt vurderer om man skal gå til det skritt å bruke DNA-testing i slike saker:

- Der hvor det ikke er samsvar mellom DNA-testens resultat og de angitte familieforhold, kan det tenkes at man har tvunget frem kunnskap om den biologiske sammenhengen på en måte som kan føre til sterke menneskelige reaksjoner mellom de som berøres. Det er ikke sikkert at denne kunnskapen var kjent tidligere.
- De menneskene som utsettes for testen og dere familie kan få uventet kunnskap om familieforhold påtvunget seg uten at de får medisinsk oppfølging og veiledning.
- Ved å innføre slik testing risikerer man å gripe inn i personers juridiske situasjon i hjemlandet. Dette siden de det gjelder kan tenkes å få brukt mot seg at det etter norsk lov ikke foreligger familieforhold. Dette på grunnlag av resultatene fra DNA-testen. Dette er ekstra alvorlig siden det dreier seg om personer som kan komme fra samfunn som kan ha andre kriterier for å definere familieforhold enn det vi har.
- Hvordan forholder samfunnet seg mht lovmessig rettigheter der en person har lovmessige rettigheter i forhold til sosiale ytelser, forsikringsforhold osv når det viser seg at de biologiske forhold ikke er i samsvar med det som tidligere har vært lagt til grunn?
- Det er anført at det dreier seg om en frivillig ordning. Det er grunn til å vurdere nøye om de mennesker det her gjelder er i en slik tvangssituasjon politisk, sosialt, osv at det ikke kan sies at de har en reel valgfrihet.

Det som er anført over er ikke en fullstendig liste over de forhold som Bioteknologinemnda mener må belyses, med det gir en antydning om hvilke alvorlige etiske problemstillinger som kan reises i forbindelse med en slik evt. Bruk av DNA-testing.

Vedlegg 2: Forslag til lovtekst fra nemndas medlem Jan Fridthjof Bernt

§ 6 første punktum bør lyde:

«Barnet og barnets mor kan alltid reise sak for domstolene om farskap etter ekteskap eller vedgåing. ....» (Resten av første ledd uendret.)

Kommentar til forslag til endring av § 6 første punktum:

Departementet foreslår at både begge foreldre og tredjemann som mener han er far til barnet skal få fri adgang til å reise sak om farskapet når det er følger av ekteskap eller er fastsatt på grunnlag av vedgåing. I dag er det bare barnet selv som har slik rett, og denne retten må utøves av oppnevnt verge hvis barnet er mindreårig se § 6 andre punktum. Hvis noen av foreldrene ønsker å reise sak om farskapet, må vedkommende legge fram opplysninger som tyder på at en annen kan være far til barnet innen ett år etter at han eller hun ble kjent med disse. Retten avgjør så ved kjennelse om vilkårene for å reise slik sak er til stede. Også tredjemann som mener han er far til barnet må legge fram slike opplysninger innen en slik ettårsfrist, og vil ikke kunne reise slik sak etter at barnet har fylt tre år, hvis ikke retten finner at særlige grunner tilsier dette.

Departementets forslag innebærer at de skranker som i dag er satt for å beskytte barnet mot de belastninger en slik farskapssak vil kunne påføre det, blir fjernet fullstendig. Dette er etter min oppfatning lite velbegrunnet. Vi vil ikke kunne gardere oss mot at det vil kunne oppstå situasjoner hvor slike farskapssaker må tillates, ganske enkelt fordi det er skapt en situasjon av reell uvisshet som det i siste instans er i barnets interesse å få avklart. Men domstolene bør fortsatt ha ansvaret for å vurdere om den konkrete situasjon er slik at dette er den beste løsning, og denne vurderingen bør først og fremst være knyttet til vurderingen av hva som er til barnets beste. Interessene til nåværende foreldre og potensiell far må her vike for barnets behov for en trygg oppvekst og familietilhørighet så lenge dette lar seg opprettholde. Barnets mor er her likevel i en særstilling, og det foreslås at hun får den samme rett som barnet selv til å reise slik sak når hun måtte finne grunnlag for og grunn til det.

§6 andre ledd bør lyde:

«Den som er holden for far etter §3 eller har vedgått farskap etter §4, kan reise sak om farskapen fram til barnet fyller tre år dersom han legg fram opplysninger som tyder på at en annen er far. Retten kan i ordskurd gjere unntak frå treårsfristen når særlege grunnar talar for det.»

Kommentarer til forslagene til endring av § 6 andre ledd:

Som konsekvens av sitt forslag om å gi foreldre og den som hevder å være far til barnet samme frie rett som dette til å reise sak om farskapet, foreslår departementet at andre og tredje ledd av § 6 oppheves. I tråd med det som er anført ovenfor foreslår jeg at disse to bestemmelsene beholdes, slik at visse vilkår fortsatt må være oppfylt for at andre enn barnet selv skal kunne reise sak om farskap. Fordi slike saker nå vil kunne avgjøres direkte på grunnlag av blodprøver, uten at det er nødvendig med noen hovedforhandling (se § 25), foreslås imidlertid at ettårsfristen fra vedkommende ble kjent med de forhold som nå påberopes som grunnlag for å reise slik sak, strykes. Hensynet til barnet ivaretas bedre ved at man i stedet tar inn her den samme regelen som i dag gjelder hvor tredjemann vil reise slik at sak, at dette ikke kan gjøres etter at barnet er fylt tre år hvis ikke retten finner at særlige grunner tilsier dette.

§6 tredje ledd siste punktum strykes.

Kommentar til forslaget om å stryke siste punktum i § 6 tredje ledd:

Det er en henvisning til regelen om at rett til å reise sak om farskap bortfaller ett år at vedkommende ble kjent med de opplysningene som nå påberopes som grunnlag for å reise sak. Heg viser her til begrunnelsen for forslag om å stryke denne bestemmelsen i andre ledd.

Ny §28a bør lyde:

«Barnet eller barnets mor kan krevja ei rettskraftig avgjerd gjenoppteke utan omsyn til vilkåra i tvistemålslova §§ 405-408 .....» (Resten som departementets forslag.)

Det vises til begrunnelsen for forslaget til ny tekst i § 6 første ledd. Etter min vurdering vil en regel som senker terskelen for gjenopptakelse av sak om farskap etter krav fra barnets far eller noen som gjør krav på å være det, kunne åpne for lite heldige og opprivende prosesser som kan være ramme barn i sårbar alder. Det alminnelige reglene om gjenopptagelse i Tvistemålsloven må her være tilstrekkelige som sikkerhetsventil i situasjoner hvor det fremkommer opplysninger som sterkt tyder på at den opprinnelige dom er uriktig.

Barnet og barnets mor står likevel her i en særstilling. Hvis en av disse mener at den dom som fastslår farskapet er uriktig og nå ønsker en DNA-analyse, vil dette avspeile en usikkerhet som direkte påvirker og skader deres livskvalitet. Hvis mor eller barn ber om det, bør et slik ønske om en ny avgjørelse av dette på et mer solid grunnlag imøtekommes.